

by Julia Woning

BASISBOEK

PORTRET

TEKENEN & -SCHILDEREN

Gouda, MMXXIV

INHOUD

Voorwoord	5	Wenkbrauwen	42	Inspiratieportretten	102
1. Wat is een portret?	6	Wimpers	43	11. Portretten in gouache	104
Korte geschiedenis van het portret	6	Mond	44	12. Portretten in acrylverf	108
2. Basis van portrettekenen	8	Neus	46	Huidskleuren mengen in acrylverf	110
Soorten portretten	8	Oren	48	Portret in acrylverf	111
De basis	9	Het tekenen van haren	49	Inspiratieportretten	114
Eerst een les anatomie	10	Referentiefoto's om na te tekenen	50	13. Illustratieve portretten	116
3. Opbouw van het gezicht	12	6. Portretten in grafietpotlood	52	Ogen	117
<i>En face</i>	12	Verlopen in grafietpotlood	52	Neus	118
<i>De basiscanon</i>	13	Portret van een jongeman	54	Mond	118
Het cirkelkruis	15	Portret van een oude man	56	De onderdelen samenvoegen	
De Loomis-methode	16	Portret van een vrouw met		tot een illustratief gezicht	119
<i>En profil</i>	20	lang haar, in driekwart aanzicht	60	Oefenen in één lijn	120
<i>À trois quarts</i>	24	Inspiratieportretten	64	Illustratieve portretten	
De Loomis-methode –		7. Portretten in houtskool	66	in kleurpotlood	122
<i>à trois quarts</i>	25	8. Portretten in kleurpotlood	72	Regenboogportretje	124
Kanteling	26	Het weergeven van huidskleur	73	Illustratieve portretten	
De Reilly-techniek	28	Portret in kleur, jonge vrouw in		in aquarelverf	126
Licht en schaduw	30	driekwart aanzicht	77	Illustratieve portretten	
Oefenen met lijnen zetten	32	Portret van een vrouw met		in gouache	128
Werken naar model of foto	33	donkere huidskleur	80	Illustratieve portretten	
4. Technieken en materialen	34	9. Pastelpotlood en panpastel	84	in mixed media	132
Rastersysteem	35	Portret van een jonge vrouw,		Illustratieve portretten	
Doordruk- of overtrektechniek	36	in PanPastel	86	maken met markers	136
Projectie	36	Inspiratieportretten	90	Karikaturen tekenen	138
Materiaalkeuze	37	10. Portretten in aquarelverf	92	Figuratief portretteren	141
5. Onderdelen van het gezicht	38	Gewassen pentekening	94	Nawoord	142
Ogen	39	Portret vrouw in aquarel	96		
Korte haartjes zetten	41	Retouche	100		

HALLO CREATIEVELING,

Graag stel ik mezelf even aan je voor: mijn naam is Julia Woning, ik studeerde in 1994 af aan de Willem de Kooning Academie en werk sindsdien als illustrator, portrettist, beeldend kunstenaar en teken- en schilderdocent. In mijn atelier in Bergschenhoek (Zuid-Holland) ben ik altijd aan het tekenen, schilderen en creëren. Ik maak al bijna tien jaar kleur- en workshopboeken voor Uitgeverij MUS. De allereerste uitgave was het bekende *Dikke Dames kleurboek voor volwassenen*. Daarna volgden er nog veel meer boeken over kleur- en tekentechnieken.

In dit *Basisboek Portrettekenen & -schilderen by Julia Woning*, neem ik je mee in de wereld van het portretten. Je maakt kennis met verschillende manieren om een portret op te zetten en je leert kijken, meten en tekenen. In dit boek besteed ik vooral veel aandacht aan de basistechnieken van de verschillende soorten portretten. Je krijgt meteen zin – en gelegenheid – om de opgedane kennis toe te passen en te gaan oefenen. Zo kun je direct aan de slag om een portret te tekenen en je werk naar een hoger niveau te tillen!

**Veel succes en plezier gewenst,
Julia**

P.S.

Mocht het je leuk lijken een kleur- of tekenworkshop online of in mijn atelier te volgen, dan kan dat! Kijk voor tarieven en data op mijn website: www.juliawoning.com

Hoofdstuk 1

WAT IS EEN PORTRET?

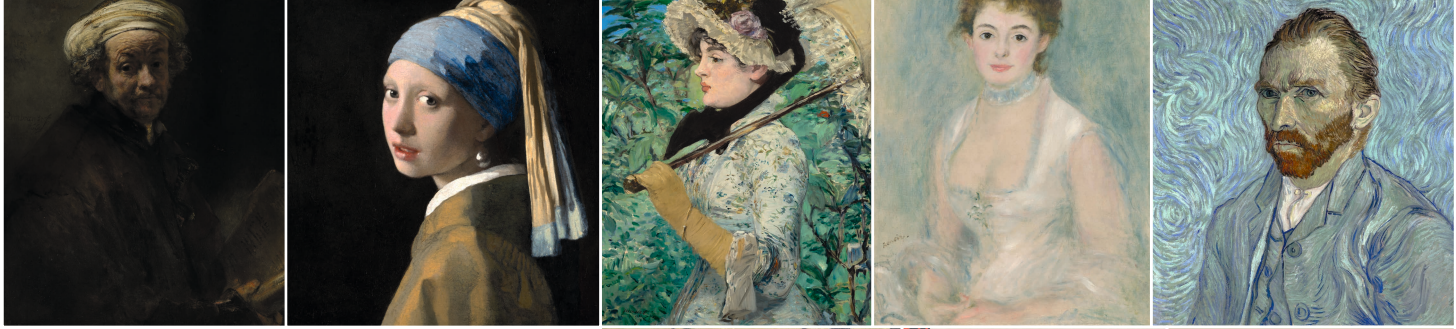
Korte geschiedenis van het portret

Een portret is een afbeelding van een persoon, gevangen in een tekening of schilderij. Je kunt een portret realistisch weergeven of abstract, en in verschillende materialen, stijlen en technieken.

De portretkunst heeft een lange en rijke geschiedenis. In het oude Egypte werden portretten gebruikt in grafkamers van piramides, bijvoorbeeld om de doden te beschermen tegen kwade geesten. In de Griekse en Romeinse perioden werden portretten gemaakt om de (politieke) macht en status van machthebbers uit te dragen. Tot ver in de middeleeuwen waren portretten vooral functioneel, bijvoorbeeld om het goddelijke te verheerlijken, het spirituele te verbeelden en bij wijze van propaganda van machthebbers.

Pas tijdens de Renaissance kwam er aandacht voor het individu en dit werkte door in de portretkunst; er wordt getracht om de persoonlijkheid in de afbeelding door te laten schijnen. Sommige kunstenaars gaan zich specialiseren in portretkunst. Aanvankelijk werden de meeste portretten gemaakt van mensen met hoog aanzien, aristocraten en vorsten, die vaak mooier weergegeven werden dan ze in werkelijkheid waren. Met de aandacht voor het individu breidde dit zich uit naar rijke en geleerde burgers. De portretkunst werd toegankelijker voor een breder publiek.

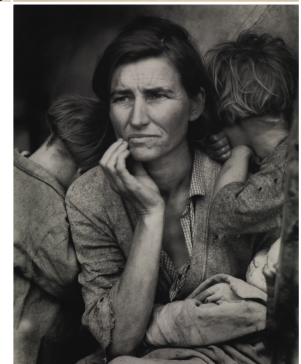

De introductie van olieverf in de portretkunst (rond 1430) zorgde ervoor dat portretschilders steeds beter een realistisch werk af konden leveren. De weergave van een realistisch portret werd – rond het midden van de 19e eeuw – vergemakkelijkt door de intrede van fotografie in de portretkunst. Men kon toen een portret niet mooier maken of naar eigen inzicht verbeteren dan wat de camera voor zijn lens had. Het gaf een prachtig beeld van de werkelijkheid.

Door de eeuwen heen evolueerde de portretkunst door de techniek van kijken en materiaalgebruik, maar uiteindelijk ook door het loslaten van het realisme. In de schilderkunst ontstaan dan verschillende stromingen, ook in het weergeven van portretten: het impressionisme, kubisme en surrealisme doen hun intrede. Het gebruik van verschillende materialen zoals houtskool, tempera (verfsoort), olieverf, aquarel, pastel, potlood en recentelijk de fotografie en digitale media, heeft ook zijn uitwerking op de portretkunst. Het is een eeuwige zoektocht naar het weergeven van een persoon en diens persoonlijkheid in beeldende kunst, of het nu gelijkend moet zijn of juist niet, realistisch of abstract; het vangen van de uitstraling van een persoon in een kunstwerk vergt nog steeds inspiratie, aandacht en oefening.

OURS... to fight for

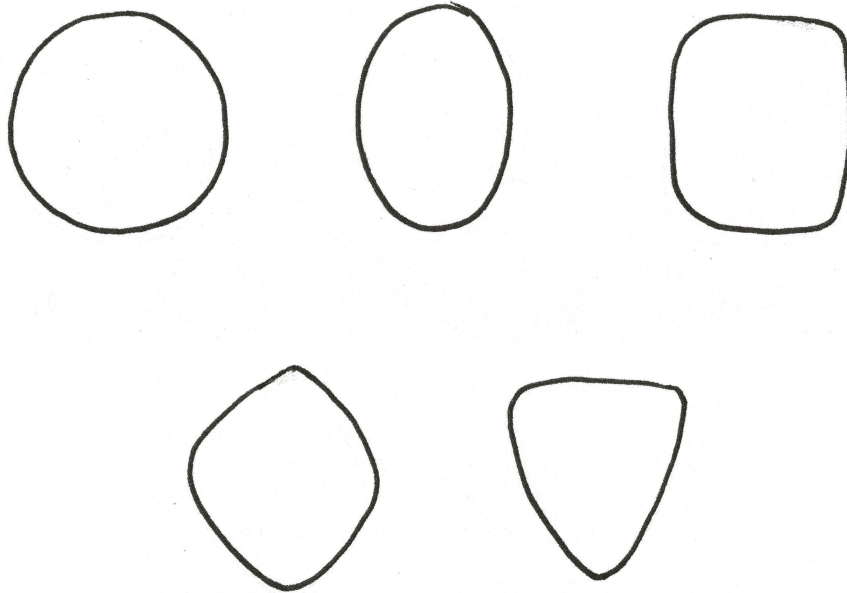

Hoofdstuk 3

OPBOUW VAN HET GEZICHT

En face

aten we beginnen met het tekenen van een portret *en face*, recht van voren dus. Je brengt het portret (het gezicht) eerst terug tot eenvoudige vormen, te beginnen met de basisvorm van het hoofd: rond, ovaal, driehoekig, vierkant of in de vorm van een ruit.

Er zijn drie manieren om een portret te tekenen, we duiden die aan met de volgende Franse termen:

en face:
recht van
voren

en profil:
geheel van
opzij

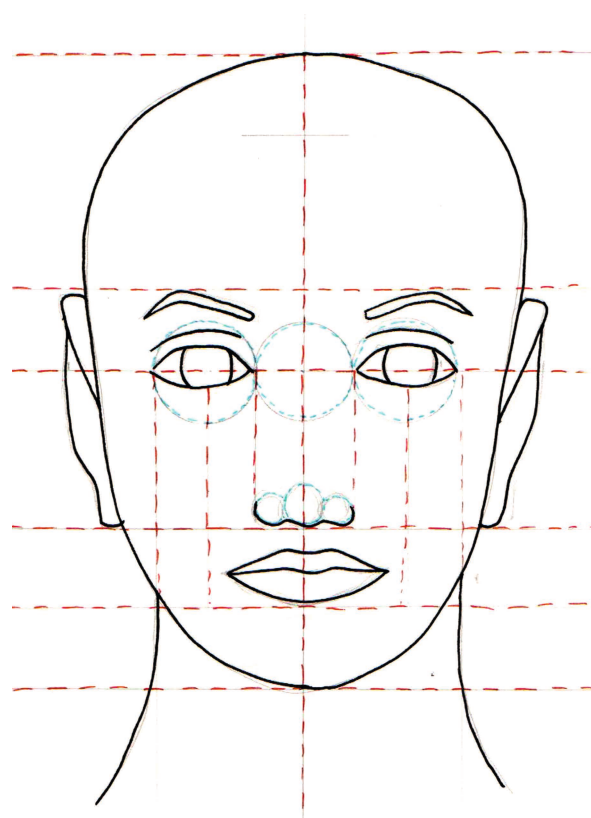
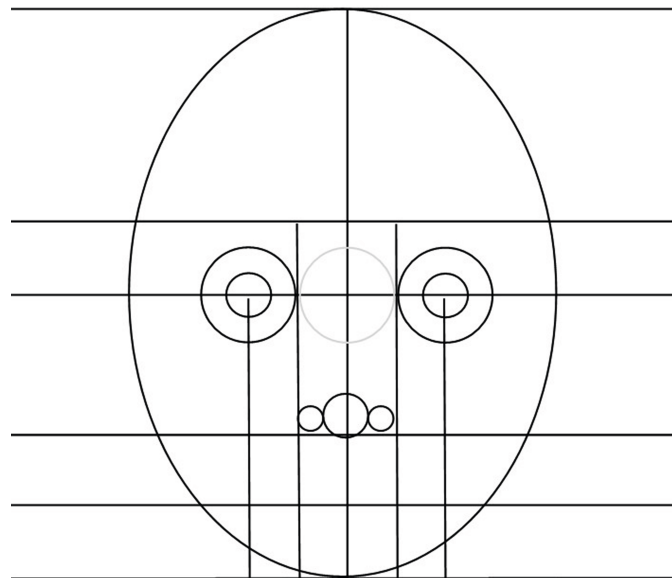

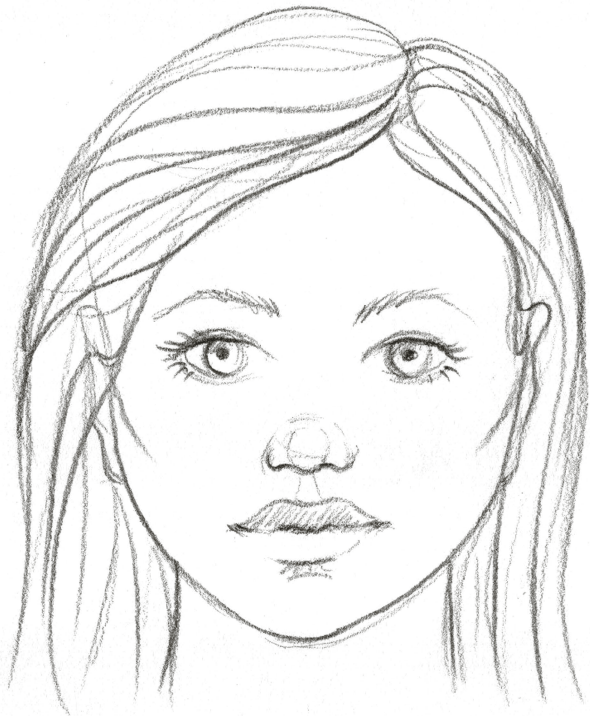
à trois quarts:
deels van
opzij en deels
van voren
(driekwart)

De basiscanon

Nadat je de vorm van het hoofd hebt geschetst, komt de basiscanon aan bod: de vaste plaats van de ogen, de mond, de oren en de neus in het gezicht. Hoe staan ze ten opzichte van elkaar? Kijk goed naar de twee afbeeldingen en volg deze stappen:

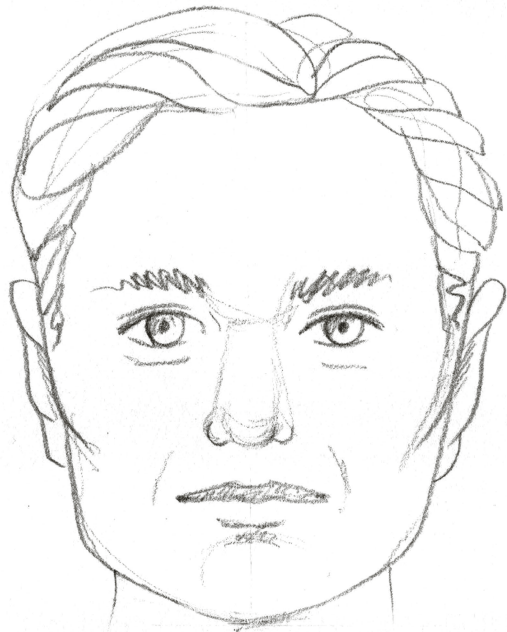
- Verdeel de **basisvorm** van het hoofd in twee helften door een verticale lijn naar te zetten.
- Teken ook horizontaal halverwege het hoofd een lijn: hier komen de **ogen**.
- Vanaf de lijn voor de ogen trek je nog een lijn op driekwart afstand van de kruin, die is voor de **wenkbrauwen**.
- In de onderste helft van het gezicht teken je halverwege weer een horizontale lijn, daar komt de onderkant van de **neus**.
- Halverwege de onderkant van de neus en de kin trek je een lijn: hierboven komt de **mond**.
- Aan de zijkanten van het gezicht, tussen de lijnen van de wenkbrauw en de neus, komen de **oren**.
- Als je twee **ogen** tekent op de middenlijn, zorg dan dat daar als het ware nog een derde oog tussen past, je mag het ertussen schetsen als je dat handig vindt.
- Trek een lijn vanuit de plaats van de pupillen, daar komen de **mondhoeken**.
- Trek een verticale lijn vanuit elke binnenste ooghoek om de breedte van de **neus** aan te geven.
- En trek tot slot een verticale lijn vanuit de buitenste ooghoeken voor de plaats van de **nek**.

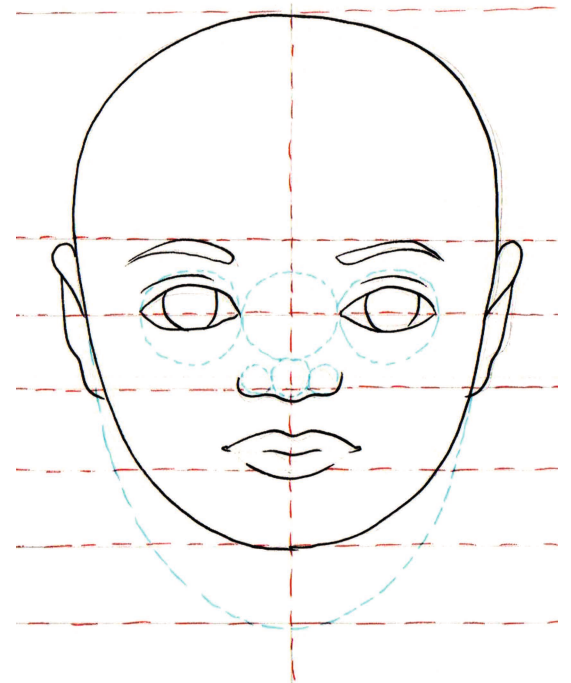

Dit stramien biedt houvast als je een gezicht van voren wilt tekenen en het helpt bij het aanhouden van de juiste verhoudingen. Als je eenmaal deze opzet goed in de vingers hebt, kun je zelf aanpassingen aanbrengen, afhankelijk van het model voor je schets. Door het hanteren van dit stramien, ga je juist de afwijkingen beter zien die een gezicht persoonlijk en uniek maken. Teken dan wat je ziet, niet wat je weet.

Je hebt tot nu toe geoefend met het stramien van het gezicht van een volwassene. Voor het tekenen van een kindergezicht heb je een ander stramien nodig, met andere verhoudingen. Dit komt onder meer omdat een kind nog moet groeien, vooral de onderkaak is een stuk kleiner. Zie jij alle verschillen met de vorige canon? Er is een kwart van de basisverhouding afgehaald; en de neus, mond en kin zijn nu in gelijke delen verdeeld vanuit het midden.

Let op: een mannegezicht is wat hoekiger, met een grotere kaak en rechttere wenkbrauwen, vrouwen hebben meestal wat zachtere gezichtslijnen en zijn ronder en smaller qua gezichtsvorm.

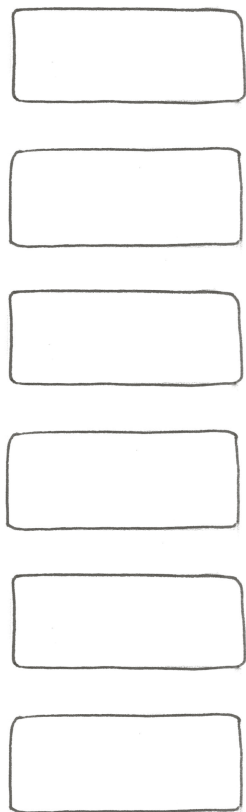
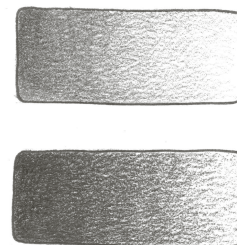

Hoofdstuk 6

PORTRETTEEN IN GRAFIETPOTLOOD

Verlopen in grafietpotlood

En belangrijke oefening om te leren omgaan met grafietpotlood, is het maken van verlopen met de verschillende hardheden in grafiet. Een donkere toon maak je niet door hard te drukken met je potlood, maar door veel lagen over elkaar heen te zetten. Variëren met de verschillende hardheden van grafietpotloden geeft een tekening meer diepte. Probeer zelf een paar keer in de vakjes hiernaast verlopen te maken met grafiet. En oefen er verder mee in een schetsboek.

Lijstje van de materialen die ik gebruik als ik met grafiet werk:

- Grafietpotlood Derwent (2H, HB, 2B, 4B, 6B, 8B, 9B)
- Derwent Onyx Dark
- Vulpotlood 2B (3 mm stift)
- Derwent doezelaar van zijdevloeipapier
- PanPastel Sofft tool met sponsje
- Make-upkwast
- Puntenslijper (tafelmodel, eentje die raspt)
- Kneedgum
- Vlaggum
- Derwent oplaadbare precisiegum
- Embossing-pennen
- Raster A4 (zelf maken of te koop via mijn website)
- Schut Artist Drawing Paper 225 grams

TIP

Portretkunstenaars gebruiken houtskool en / of grafietpotlood voor een 'studie' voorafgaand aan een portret. Dit woord wordt gebruikt voor de fase waarin iemand schetsen maakt voordat die gaat schilderen met aquarel, gouache, acryl of olieverf.

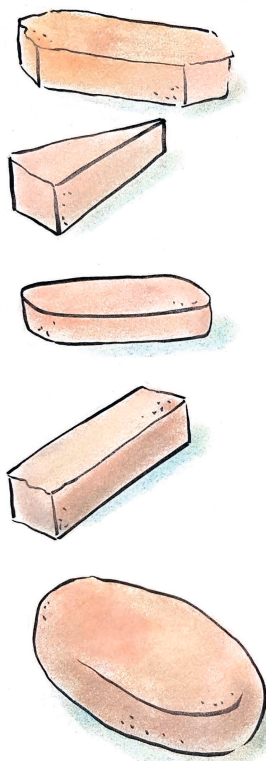

Portret van een jongeman

Probeer zelf eens een portret te tekenen met behulp van de methoden die ik tot nu toe besproken heb: de basiscanon, het cirkelkruis en de Loomis-methode. Waarschijnlijk zul je niet exact je model of de referentiefoto kunnen vangen in je tekening, maar dat geeft niet. Het gaat erom dat je oefent in het kijken naar de gelaatstrekken en de houdingen van de geportretteerde. Hoe meer je oefent, des te beter het gaat.

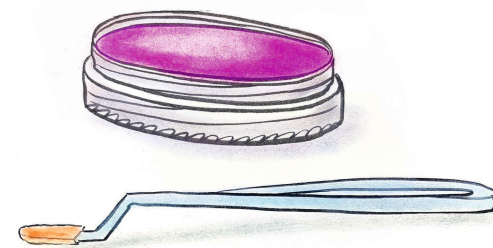

Hier zie je hoe ik schetsmatig vanuit de Loomis-methode een portret opzet en het vervolgens uitwerk. Probeer het eens zelf, zie wat wel en wat niet lukt en wat je mooi vindt. Houd er rekening mee dat het niet meteen de eerste keer fantastisch wordt en dat sommige onderdelen van het portret moeizaamer zullen gaan dan andere. Geef niet! Ga door met oefenen en je zult zien dat het steeds beter gaat.

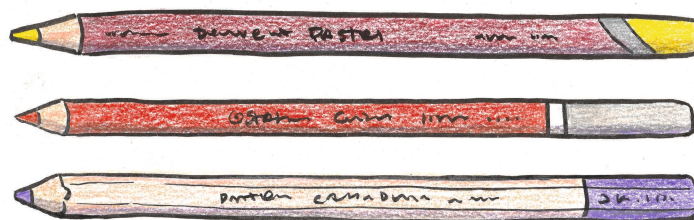

Hoofdstuk 9

PASTELPOTLOOD EN PANPASTEL

↖
Dit PanPastel-
portret staat als
gratis workshop
op mijn
YouTube-kanaal.

Al honderden jaren beoefenen kunstenaars het tekenen in pastel. Het is echt een prachtig medium om een portret mee te maken. Ik heb lang een combinatie gemaakt van pastelkrijt en pastelpotloden om zo een portret te tekenen op getint pastelpapier, maar sinds 2016 ben ik overgestapt op PanPastel. Ik kende het merk al veel langer en toen Clairefontaine zijn Pastelmat-papier introduceerde, besloot ik dat te gebruiken in combinatie met PanPastel. Wat een openbaring, ik wil nu niets anders! Wat werkt die combinatie fijn en wat een prachtige zachte uitstraling voor portretten krijg je ermee. De details teken ik met pastelpotloden.

↖ Dit PanPastel-portret staat in mijn boek *Workshop PanPastel* en in een timelapse video op mijn YouTube-kanaal.

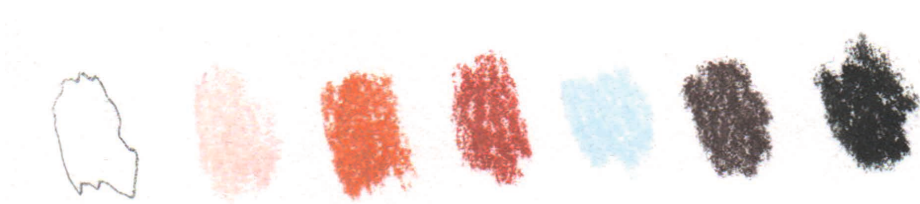

Voor het creëren van een mooie huidskleur met PanPastel werk ik graag vanuit de kleur Burnt Sienna Tint 740.8. Die meng ik dan met een kleine hoeveelheid van de diverse basiskleuren om zo de toon aan te passen. Hierboven zie je mijn basisset van negen kleuren plus een colourless blender, een prima set om mee te beginnen als je een goede huidskleur neer wilt zetten.

Je kunt een snelle schets maken met zwart PanPastel op normaal tekenpapier of juist een uitgebreide PanPastel-tekening met heel veel

kleuren op Pastelmat-papier. Je kunt zelfs met PanPastel op canvas werken! Als je op gewoon tekenpapier, pastelpapier of canvas gaat werken met PanPastel, zul je wel met een pastelfixatief moeten werken. Niet met haarlak! Dat gaat verkleuren en na verloop van tijd plakken. Fixeren op Pastelmat-papier, daarentegen, is niet nodig in mijn ervaring. PanPastel is dus een medium dat je op verschillende ondergronden kunt toepassen, zelfs in mixed media. Om details aan te brengen in mijn PanPastel-projecten gebruik ik pastelpotloden van diverse merken.

Portret van een jonge vrouw, in PanPastel

Voor dit portret en *profil* kies ik voor een bordeaux Pastelmat-papier. Mijn portretschets zet ik op met Derwent Flesh P150 en Powder Blue P310. Het is belangrijk dat er eerst een onderlaag staat in de juiste kleur. Ik breng hem aan met een Sofft tool, in kleine streken en met een lichte hand. Doe je dit niet, dan gaat je sponsje snel kapot! Voor het maken van mooie verlopen moet er voldoende van het product op het papier zitten. Het vergt dus enige oefening om goed te kunnen werken met PanPastel en Sofft tools op Pastelmat-papier.